

Tilburg University

Enkele beschouwingen over redelijke lonen en prijzen in een groeiende volkshuishouding

Schouten, D.B.J.

Published in:
Maandschrift Economie

Publication date:
1958

Document Version
Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in Tilburg University Research Portal](#)

Citation for published version (APA):
Schouten, D. B. J. (1958). Enkele beschouwingen over redelijke lonen en prijzen in een groeiende volkshuishouding. *Maandschrift Economie*, 22(10), 502-509.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

ENKELE BESCHOUWINGEN OVER REDELIJKE
LONEN EN PRIJZEN
IN EEN GROEIENDE VOLKSHUISHOUDING ¹⁾

door

Prof. Dr. D. B. J. SCHOUTEN

1. In het onderstaande wordt de vraag gesteld onder welke omstandigheden onze huidige, algemeen als redelijk aanvaarde, norm voor de loon- en prijspolitiek in strijd kan komen met andere doelstellingen van de economie, m.n. de volle werkgelegenheid en/of een zo groot mogelijk nationaal product, waarvan de samenstelling in overeenstemming dient te zijn met de preferenties van het volk. Daarbij zal blijken dat in een maatschappij, welke grotendeels gebaseerd is op het particuliere ondernemersinitiatief en waarin de eindproducten op verschillende manieren kunnen worden voortgebracht, het reële loonpeil praktisch volledig gedetermineerd wordt door de eis van een volledige werkgelegenheid en de wensen ten aanzien van een bepaalde samenstelling van het nationale product. Een reëel loon, dat hoger gesteld wordt dan het zojuist bedoelde op grond van een rechtvaardige inkomensverdeling of op grond van een op zichzelf redelijk behoeftebeginsel zal ofwel de werkgelegenheid en daarmee het recht op een arbeidsplaats schaden ofwel de vrijheid van consumeren en investeren van de particuliere sector beperken.

Men dient zich dus wel te realiseren, welke offers men brengt indien men omwille van het behoeftebeginsel of omwille van een redelijke inkomensverdeling meent te moeten ingrijpen in de loon- en prijsvorming. Dit is van des te groter belang, omdat naar onze mening een rechtvaardige inkomensverdeling met veel minder nadelige gevolgen voor de andere doelstellingen van de economie gerealiseerd kan worden via de secundaire inkomensvorming. Het behoeftebeginsel mag o.i. bij de loonpolitiek slechts een rol spelen indien mocht blijken, dat de hoogte van het reële loon niet gedetermineerd wordt door de genoemde andere doelstellingen van de economie of dat via de secundaire inkomensvorming geen redelijke inkomensverdeling bereikt zou kunnen worden.

2. Uitgangspunt voor onze beschouwingen is een volkshuishouding waarin men 20% van het nationale inkomen wenst te be-

---

¹⁾ De basis voor dit artikel was het referaat gehouden op de Economenconferentie 1958 te Leusden bij Amersfoort.

steden voor diensten en 80% voor goederen. De diensten worden uiteraard op meer arbeidsintensieve wijze voortgebracht dan de goederen¹⁾. Ook binnen de goederensector bestaan bedrijven die de goederen op meer arbeidsintensieve wijze voortbrengen en bedrijven die deze op meer kapitaalintensieve wijze produceren. De arbeidsintensieve bedrijven zijn bij de geldende loon- en prijsverhoudingen even rendabel als de kapitaalintensieve. Er zijn twee soorten productiefactoren, m.n. arbeid en kapitaal, beschikbaar. In de uitgangssituatie worden beide productiefactoren volledig en efficiënt ingeschakeld. De helft van het nationale inkomen valt in dat geval toe aan de arbeiders, de rest aan de kapitaaleigenaren. Een dergelijke inkomensverdeling wordt bovendien redelijk geacht. Er heerst dus een overeenstemming tussen het economisch doelmatig loon en het loon dat op grond van buiten-economische motieven redelijk wordt geacht. De volgende gegevens, waaronder een confrontatie van middelen en bestedingen, brengt een en ander nog meer gespecificeerd tot uitdrukking:

Tabel 1

Middelen	vo-lume	prijs	waar-de	Bestedingen	vo-lume	prijs	waar-de
Arbeid	100	1	100	Kapitaalintensieve goederenproductie	40	2	80
Kapitaal	100	1	100	Arbeidsintensieve goederenproductie	40	2	80
				Diensten	20	2	40
Nat. product			200	Nat. besteding	100	2	200

Goederen

Diensten

	kapitaalintensief	arbeidsintensief	arbeidsintensiever
Arbeidsquoten per eenheid product:	$\frac{1}{2}$	1	2
Kapitaalquoten per eenheid product:	$1\frac{1}{2}$	1	0
Arbeid nodig in totaal:	$\frac{1}{2} \times 40$	$+ 1 \times 40$	$+ 2 \times 20 = 100$
Kapitaal nodig in totaal:	$1\frac{1}{2} \times 40$	$+ 1 \times 40$	$+ 0 \times 20 = 100$

¹⁾ Ons betoog is kwantitatief van aard. De desbetreffende cijfers zijn echter slechts illustratief. Ook de indeling in goederen en diensten is slechts voorbeeldshalve. Als men wil, kan men voor diensten ook lezen: landbouw of bouwnijverheid en voor goederen: overige industrie.

$$\text{Gemiddelde productie per arbeider: } \frac{100}{100} = 1 \text{ (= gemidd. arbeidsproductiviteit)}$$

$$\text{Gemiddelde productie per kapitaalgoed: } \frac{100}{100} = 1 \text{ (= gemidd. kapitaalproductiviteit)}$$

$$\text{Kostprijs per eenheid product van de kapitaalintensieve goederenproductie: } \frac{1}{2} \times 1 + 1\frac{1}{2} \times 1 = 2$$

$$\text{Kostprijs per eenheid product van de arbeidsintensieve goederenproductie: } 1 \times 1 + 1 \times 1 = 2$$

$$\text{Kostprijs per eenheid product van de diensten: } 2 \times 1 + 0 \times 1 = 2$$

$$\text{Loonquote van het nationale inkomen: } \frac{100}{200} = 50\%$$

$$\text{Dienstquote van het nationale inkomen: } \frac{40}{200} = 20\%$$

3. Het is een bekend feit, dat de kapitaalgoederenvoorraad sneller groeit dan de bevolking zonder dat er sprake is van een toenemende kapitaalovervloed. Blijkbaar wordt de snellere aanwas van de kapitaalgoederenvoorraad geneutraliseerd door een relatief snelle stijging van de gemiddelde arbeidsproductiviteit, welke het gevolg is van factorbesparende uitvindingen. Stel dat tien jaar na onze uitgangssituatie de beroepsbevolking gegroeid is tot 120 en de gemiddelde arbeidsproductiviteit is toegenomen tot 1,25; stel verder dat de kapitaalgoederenvoorraad 150 bedraagt en dat de gemiddelde kapitaalproductiviteit onveranderd is gebleven. In dit geval zijn dus het arbeidspotentieel (d.i. de stand van de beroepsbevolking maal de gemiddelde arbeidsproductiviteit), het kapitaalpotentieel (d.i. de stand van de kapitaalgoederenvoorraad maal de gemiddelde kapitaalproductiviteit) en de productie alle met 50% toegenomen. Men kan zich nu afvragen of het verantwoord is loonsom en kapitaalinkomen eveneens met 50% te laten aangroeien. De loonquote van het nationale inkomen zou dan constant kunnen blijven, hetgeen — zoals bekend — een redelijk geachte norm voor de loonpolitiek is.

Het antwoord op deze vraag moet bevestigend luiden, indien in alle bedrijfstakken uitsluitend nieuwe arbeidsbesparende uitvindingen zijn toegepast. De verlaging van de arbeidsquoten die daar-

door optreedt, kan in dat geval zonder gevaren voor het kostprijs-evenwicht resulteren in dienovereenkomstig hogere lonen. Het kapitaalrendement zal dan ongewijzigd kunnen blijven. Daarmede staat ook de praktische norm voor de prijspolitiek vast. Deze situatie kan als volgt nader worden gespecificeerd:

Tabel 2

Middelen	vo-lume	prijs	waar-de	Bestedingen	vo-lume	prijs	waar-de
Arbeid	120	1,25	150	Kapitaalintensieve goederenproductie	60	2	120
Kapitaal	150	1	150	Arbeidsintensieve goederenproductie	60	2	120
				Diensten	30	2	60
Nat. product			300	Nat. besteding	150	2	300

Goederen

Diensten

kapitaalintensief   arbeidsintensief   arbeidsintensiever

Arbeidsquoten per eenheid product:	$\frac{1/2}{1,25}$	$\frac{1}{1,25}$	$\frac{2}{1,25}$
Kapitaalquoten per eenheid product:	$1\frac{1}{2}$	1	0
Arbeid nodig in totaal:	$\frac{1/2}{1,25} \times 60 + \frac{1}{1,25} \times 60 + \frac{2}{1,25} \times 30 = 120$		
Kapitaal nodig in totaal:	$1\frac{1}{2} \times 60 + 1 \times 60 + 0 \times 30 = 150$		
Gemiddelde productie per arbeider:	$\frac{150}{120} = 1,25$		
Gemiddelde productie per kapitaalgoed:	$\frac{150}{150} = 1$		
Loonquote van het nationale inkomen:	$\frac{150}{300} = 50\%$		
Dienstenquote van het nationale inkomen:	$\frac{60}{300} = 20\%$		
Kostprijs van de kapitaalintensieve goederenproductie:	$\frac{1/2}{1,25} \times 1,25 + 1\frac{1}{2} \times 1 = 2$		

$$\text{Kostprijs van de arbeidsintensieve goederenproductie:} \quad \frac{1}{1,25} \times 1,25 + 1 \times 1 = 2$$

$$\text{Kostprijs van de diensten:} \quad \frac{2}{1,25} \times 1,25 + 0 \times 1 = 2$$

4. De beschreven ontwikkeling van de volumegrootheden kan echter ook nog op een andere wijze worden geïnterpreteerd. Ook indien uitsluitend kapitaalbesparende uitvindingen worden toegepast kan de gemiddelde arbeidsproductiviteit met 25% stijgen en de gemiddelde kapitaalproductiviteit constant blijven. Het productieproces van goederen zal dan echter kapitaalintensiever moeten worden. In feite zal de arbeidsintensieve goederenproductie moeten ophouden, willen alle productiefactoren volledig en efficiënt ingeschakeld worden. Deze vervanging van arbeid door kapitaal zal de gemiddelde arbeidsproductiviteit doen toenemen en de gemiddelde kapitaalproductiviteit doen afnemen. De laatste productiviteitsdaling wordt echter geneutraliseerd door de kapitaalbesparende uitvindingen. Dat ook in dit geval de benodigde hoeveelheden productiefactoren in overeenstemming zijn met de beschikbare hoeveelheden, moge blijken uit de volgende vergelijkingen:

	Goederen	Diensten
	kapitaalintensief	arbeidsintensief
	arbeidsintensiever	arbeidsintensiever
Arbeid nodig in totaal:	$\frac{1}{2} \times 120 + 1 \times 0 + 2 \times 30 = 120$	
Kapitaal nodig in totaal:	$\frac{1\frac{1}{2}}{1,2} \times 120 + \frac{1}{1,2} \times 0 + 0 \times 30 = 150$	

Past men onder deze omstandigheden de besproken normen voor de loon- en prijspolitiek — nl. een stijging van het nominale loonniveau overeenkomstig de groei van de gemiddelde arbeidsproductiviteit en een handhaving van het oorspronkelijk rendement — toe, dan zal de prijs van de arbeidsintensieve diensten stijgen en de prijs van de kapitaalintensieve goederen dalen, zodanig dat het gemiddelde prijsniveau constant kan blijven. Een en ander moge blijken uit de volgende kostprijsfuncties

$$\text{kostprijs van de goederenproductie: } \frac{1}{2} \times 1,25 + \frac{1\frac{1}{2}}{1,2} \times 1 = 1,875$$

$$\text{kostprijs van de diensten: } 2 \times 1,25 + 0 \times 1 = 2,5$$

in samenhang met de onderhavige confrontatie van middelen en bestedingen:

Tabel 3

Middelen	vo- lume	prijs	waar- de	Bestedingen	vo- lume	prijs	waar- de
Arbeid	120	1,25	150	Goederenproductie	120	1,875	225
Kapitaal	150	1	150	Diensten	30	2,5	75
Nat. product			300	Nat. besteding	150	2	300

Daarmede is echter nog niet bewezen, dat de genoemde loon- en prijspolitiek ook gemotiveerd is. Uit bovenstaande confrontatie blijkt nl., dat er slechts evenwicht zal heersen, indien men erin slaagt de vraag meer naar arbeidsintensieve diensten te richten dan vroeger het geval was, ondanks het feit dat de diensten relatief duurder geworden zijn. Wenst de particuliere sector slechts 20% van zijn inkomen aan diensten te besteden dan zal de afzet van deze diensten teruggaan met 7,5 tot 22,5 eenheden, zodat 2 x 7,5 arbeidseenheden werkloos zullen worden, tenzij men deze in de goederensector kan plaatsen. Daarvoor heeft men echter meer kapitaalgoederen nodig. Handhaaft men het betalingsbalansevenwicht, dan kan men zich geen extra kapitaalgoederen verschaffen, zodat een structuurwerkloosheid bij gebrek aan kapitaalgoederen zal moeten ontstaan. De nieuwe situatie wordt dus als volgt:

Tabel 4

Middelen	volume	prijs	waarde	Bestedingen	volume	prijs	waarde
Arbeid	105	1,25	131,25	Goederen	120	1,875	225
Kapitaal	150	1	150	Diensten	22,5	2,5	56,25
Nat. product			281,25	Nat. besteding	142,5		281,25

Uiteraard zal de overheid na een dergelijke foutieve loon- en prijspolitiek gedwongen worden de werkloosheid te bestrijden. Zij kan dit doen met handhaving van het betalingsbalansevenwicht als zij belastingen heft en de belastingopbrengst, meer dan de particuliere sector bereid is, besteedt aan arbeidsintensieve werken (i.c. diensten). Heft de overheid bijv. voor 25 belastingen en besteedt zij deze voor 20 aan diensten en slechts voor 5 aan goederen, dan zal de werkgelegenheid weder volledig hersteld kunnen worden. De samenstelling van de productie is dan echter niet meer in overeenstemming met de preferenties van het volk, zodat de hoogst mogelijke welvaart niet zal worden bereikt. De situatie wordt nu aldus:

Tabel 5

Middelen	volume	prijs	waarde	Bestedingen	part. sector	overheid	totaal
Arbeid	120	1,25	150	Goederen	220	5	225
Kapitaal	150	1	150	Diensten	55	20	75
Nat. product			300	Nat. besteding	275	25	300

Laat men daarentegen in een gesloten volkshuishouding na een loonsverhoging van 25% de prijzen dienovereenkomstig stijgen, dan behoeft men geen gerichte werkgelegenheidspolitiek te voeren. Beter ware het uiteraard in de gegeven omstandigheden als men de lonen constant houdt evenals alle prijzen. Het rendement zal dan overeenkomstig de kapitaalbesparing moeten toenemen. De loonquote van het nationale inkomen zal in dat geval echter moeten dalen tot 40%. Een en ander moge blijken uit de volgende kostprijfuncties

$$\text{kostprijs van de goederen: } \frac{1}{2} \times 1 + \frac{1\frac{1}{2}}{1,2} \times 1,2 = 2$$

$$\text{kostprijs van de diensten: } 2 \times 1 + 0 \times 1,2 = 2$$

in samenhang met de onderhavige confrontatie van middelen en bestedingen:

Tabel 6

Middelen	volume	prijs	waarde	Bestedingen	volume	prijs	waarde
Arbeid	120	1	120	Goederen	120	2	240
Kapitaal	150	1,2	180	Diensten	30	2	60
Nat. product			300	Nat. besteding			300

5. Wij kunnen concluderen, dat een loonsverhoging slechts gemotiveerd is voorzover er sprake is van arbeidsbesparende uitvindingen. Voorts is een stabilisatie van het rendementspeil slechts verantwoord, voorzover de kapitaalbesparing nihil is. Ongelukkigerwijze zijn wij bijzonder slecht geïnformeerd over deze voor de loon- en prijspolitiek noodzakelijke gegevens. Onbruikbare maatstaven zijn, zoals wij hebben aangetoond, de ontwikkeling van de gemiddelde arbeids- en kapitaalproductiviteit. Het is dus begrijpelijk, dat men reeds spoedig, indien men de loon- en prijspolitiek uitsluitend op deze laatste gegevens baseert, brokken maakt. Men kan nu eenmaal niet straffeloos tegen de economische wetmatigheden ingaan.